Petru Creţia. O incursiune în testamentul unui eminescolog

Mircea A. DIACONU
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava
mircea.a.diaconu@gmail.com

Abstract: The present study is an analysis of Petru Creţia's book, *The Will of an Eminescu Specialist,* seen not only as a huge poem on moral themes, concerning the Romanians' identity, their „deseases", the solutions for curing them but also as a pleading for a new edition of Eminescu's poems, thus, for a new Eminescu and – last but notleast – as a self portrait. A classical, solar figure, Petru Creţia lives ideas in an intensive way, taking part in debates which involve reason in all its fervour. As per Eminescu, the classical dissociation *anthumous/posthumous* works is not legitimate, since Eminescu can be considered, by his way of writing, a modern devoured by creation, in a continual search for sense.
Key-words: *Petru Creţia, Eminescu, anthumous/posthumous.*

Premisa de la care porneşte intervenţia de faţă e următoarea: carte de căpătâi, esenţială pentru cultura română şi neamul românesc, posibil manual de vindecare pentru un neam care, în termeni eminescieni vorbind, pare să se dispreţuiască pe sine, *Testamentul unui eminescolog* este o carte ignorată tocmai în sensul ei major: cine poate accepta o judecată, chiar dacă dreaptă, dar atât de aspră? În plus, cine poate accepta o schimbare, fie şi raportabilă la un ideal, care să-i anuleze raţiunea de a fi? Şi dacă acest sens va fi fost sesizat, a fost plasat, în mod deliberat sau instinctiv, într-o zonă contextuală şi periferică. În fapt, o carte despre moştenirea eminesciană şi despre experienţa de cercetare a unui eminescolog, dar mai ales despre identitatea românească, despre, cu un cuvânt care poate părea prea tare, bolile acestui neam şi speranţele lui de vindecare. Într-un interviu publicat postum, Petru Creţia precizează: „E o carte scrisă cu o uşoară tristeţe şi cu nu puţină lipsă de nădejde, pentru că, dacă vă uitaţi mai bine, pe câmpul cercetătorilor eminescologi, veţi vedea că nu mai sunt oameni. Gândiţi-vă, numiţi-mi un eminescolog!" [Creţia, 2009: 19]. Dar lipsa de nădejde parcă priveşte poporul român în devenirea sa.

În ce mă priveşte, am recitit-o atât pentru ideile ei – 1. referitoare la Eminescu (cine este el cu adevărat şi cum ar trebui să arate o nouă ediţie a operei sale poetice), 2. referitoare la identitatea românească (care sunt bolile de care românii suferă şi cum s-ar putea vindeca), 3. referitoare la Petru Creţia însuşi (căci la mijloc e şi un autoportret). În plus, este în joc un tip de trăire: emoţia rară pe care ţi-o provoacă întâlnirea cu ideile tari, cu spiritele alese, cu piscurile, de unde durerile trec în zona sublimului. În fond, citeşti cartea aceasta, în ansamblul ei – cu toată argumentaţia strânsă, cu proiectele gândite riguros şi în detaliu, cu contrapunctele ei tematice şi problematizante, cu o gradaţie care construieşte

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

succesive câmpuri de tensiune – ca pe un poem, un poem despre Eminescu şi eminescologie, despre noi deopotrivă, un poem pe teme morale. Pe lângă ansamblul propriu-zis, care trebuie văzut în aceşti termeni, secvenţe izolate, şi nu puţine, pot fi citite ca veritabile poeme etice. Şi nu pot să nu-mi amintesc aici de Paul Valéry, cu disocierea pe care o face el între proză şi poezie. Pentru el, proza este ceea ce poate fi rezumat. Neputând fi rezumată, poezia nu există decât *în act*, ca facere, ca repetare a facerii, exclusiv într-o anume formă care e sens. În cazul nostru, sigur că textul se poate rezuma, putem încerca să descifrăm desenul din covor – sub diferitele lui aspecte ideatice –, finalmente chiar vom putea propune o interpretare; dar în toate aceste cazuri vom rata ceva esenţial din spunerea lui Petru Creţia: patosul şi vibraţia angajării, fervoarea tăioasă care se stinge în durerea unei speranţe bântuite de deşertăciune.

Iată câteva astfel de poeme, prin intermediul cărora pătrundem, de fapt, şi în problematica gândirii lui Petru Creţia, în tensiunea opţiunilor lui mutate în sensibilitate.

Aşadar, să citǎm:

> „Exegeza eminesciană are nevoie/ de multe lucruri/ de la care unul nu poate veni/ decât de la Domnul:/ o minte strălucită,/ pe măsura globală a timpurilor noi,/ atotştiutoare şi adânc iubitoare/ de adevăr şi de seninătatea adevărului,/ cineva genial/ care să ne spună despre Eminescu/ ceva încă nespus şi mirific./ Şi rostit/ totuşi/ cu un glas normal.// Numai că Domnul/ dă când voieşte el/ şi îi plac muncile pregătitoare,/ hărnicia probă,/ lămurirea amănuntelor,/ dizolvarea preconceptelor.// Îi place funcţionarea normală/ a unei culturi" [Creţia, 2009: 218].

Sau:

> „Fiind făcuţi,/ ca oameni,/ dintr-un amestec heteroclit de elemente,/ fragil şi labil,/ avem cu toţii/ o înclinare/ spre facilitate şi delăsare./ Or,/ acum, mâine, cândva,/ date fiind stările de lucruri,/ ceva din noi trebuie să se redeştepte/ pentru asprime şi/ pentru asceză,/ în primul rând pentru asprimea şi asceza intelectului./ Este bine/ să ne deprindem măcar/ cu visul că,/ la un moment dat,/ minţilor noastre/ încă puternice şi tinere,/ li se va face dor/ de înălţimile cu aer tare/ al marii şi asprei culturi./ Că vom putea străbate/ dincolo de aparenţă/ (şi dincolo de mirajul judecăţilor gata făcute),/ că vom avea puterea/ să conceptualizăm ceea ce pare/ iremediabil/ divers şi ireductibil la concept,/ că vom ajunge/ la adâncimea autentică/ la care se prefac cei care,/ abisali,/ se prefac că au ajuns la ea./ Zelatorii de toate hramurile/ ai falsei adâncimi./ Este deci/ în ordinea firească a intelectului/ limpezirea şi decantarea,/ o anume propensiune către/ abstragere şi abstracţiune,/ către severitatea absolută a gândului/ faţă de ce îi stă dinainte,/ pestriţ şi amorf./ Şi faţă de propriul său demers" [Creţia, 2009: 262]

Iar mai târziu:

> „Nu doar carnea e slabă în noi./ Dar nu veţi găsi niciodată/ o bucurie mai trainică/ decât aceea/ care derivă dintr-o relaţie corectă/ a intelectului cu lumea/ şi a voinţei cu scopul pe care,/ liberi,/ vi l-aţi propus şi/ pentru care,/ voi cei chemaţi,/ voi cei aleşi,/ v-aţi născut" [Creţia, 2009: 262]

Petru Creţia a publicat câteva volume de versuri; mi se pare însă că marea lui poezie aici, în aceste secvenţe trebuie căutată: poezie de suflu antic, lamentaţie tragică, vaier şi tânguire, pe un fond de ardenţă, care implică deopotrivă imprecaţia şi durerea. De altfel, el însuşi spune într-un loc: „Nu pot încheia acest capitol asupra dificultăţilor de a accede la o

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

nouă ediţie ştiinţifică a operei literare a lui Eminescu fără o scurtă elegie." [Creţia, 1998: 41] Altundeva, îşi reproşează că s-a lăsat „târât de un ritoricesc avânt" [Creţia, 1998: 218]. În fapt, dincolo de elegiile care apar ici-acolo, volumul în ansamblul lui e asemenea unui poem, tulburător, sublim deopotrivă, pentru că angajează tragicul, poem despre neşansă, fatalitate, despre exemplaritatea unei experienţe individuale şi despre pierderea ei în nisipul timpului.

Să revenim, însă: la un prim nivel, *Testamentul unui eminescolog* este o carte despre Eminescu. Din acest punct de vedere, propunerea lui Petru Creţia pentru o nouă ediţie e suficient de elocventă spre a defini o nouă paradigmă: schiţa noii ediţii, atât cât este ea dublată de exegeză, e suficientă pentru a proiecta un *alt*, un *nou* Eminescu, diferit de cel propus de Maiorescu, de G. Călinescu ori de I. Negoiţescu. Cum este acest alt Eminescu e o discuţie pe care eventual o vom schiţa aici. Dar, dincolo de obiectul acesta al cărţii – care vizează o nouă ediţie şi, prin deducţie, un nou Eminescu –, există un mesaj subteran, care priveşte un orizont mai larg, al nemulţumirii, întărit de firul alb, întrezărit totuşi, al unei salvări. Că este aşa o spune Petru Creţia încă din primul paragraf al cărţii. Precizând că în 1994, odată cu apariţia ultimului volum din ediţia începută de Perpessicius, s-a încheiat „o etapă decisivă din istoria, lungă şi sinuoasă, a publicării scrierilor eminesciene", Petru Creţia conchide: „Totuşi, el a trecut ca un moment literar între altele, cu micile liturghii de rigoare, fără să prilejuiască însă, cum s-ar fi cuvenit, un examen de conştiinţă al întregii culturi româneşti şi încercarea de a desluşi nişte semnificaţii care o privesc şi o definesc ca întreg. Acesta este *încă* (s.n.) un lucru pe care vreau să-l dovedesc în scrierea de faţă." [Creţia, 1998: 5] Aşadar, iată din start trimiterea la un subtext, la un fundal pe care se plasează discuţia, riguros tehnică nu o dată, despre Eminescu şi despre editarea operei sale poetice. Iar acest discurs de fundal implică într-un mod decis precarităţile culturii române, ale lumii româneşti în ansamblul ei. Este aici, în această carte, şi *examenul de conştiinţă* al întregii culturi româneşti, şi *încercarea de a desluşi nişte semnificaţii* care o privesc şi o definesc ca întreg.

Prin urmare, nu e lipsit de sens să invocăm, pe de o parte, bolile românilor, complexele noastre, o anume fatalitate chiar şi, pe de altă parte, mijloacele de a transforma totul într-o cultură vie. Astfel, *Testamentul* este un diagnostic sever şi, deopotrivă, un manual de salvare. Asupra acestui mesaj doresc să discut mai întâi în paginile de faţă. Şi, dacă sensul acesta e ignorat – din nefericire, nici mesajul referitor la Eminescu nu a produs mutaţii în reprezentarea lui Eminescu şi nu a intrat, ca ipoteză măcar, în conştiinţa publică, în ceea ce Eco numeşte enciclopedie – , e aceasta o dovadă în plus că bolile, complexele, carenţele noastre fatale sunt încă vii, în vreme ce cultura însăşi e închisă, deci moartă. Personalităţile noastre continuă să se mişte în continuare, confortabil şi comod, în inerţii, suficienţă şi narcisism. Or, *Testamentul unui eminescolog* e un manual care tratează chiar tema conştiinţei de sine a culturii române; vorbind despre „cum se primeneşte o cultură", Petru Creţia militează pentru „o cultură vie", pentru „funcţionarea ei normală". Şi oferă o lecţie şi în acest sens.

Care sunt bolile pe care, pe ton de lamentaţie, de tânguire aproape biblică, Petru Creţia le are în vedere? El constată că „peste tot ce înseamnă studii eminesciene s-a întins pustiul." [Creţia, 1998: 5] şi că „întreaga istorie pe care o avem de povestit, istoria acestui veac de editare a poeziilor lui Eminescu, este sever grevată fie de prejudecăţi, fie de neverosimile comodităţi (…). Pentru a nu mai spune câte s-au săvârşit în acest «veac Eminescu» din simplă (chiar dacă nu întotdeauna inocentă) nepricepere, din lipsă de înzestrările sau chiar de cunoştinţele necesare." [Creţia, 1998: 172]

Prima cauză a acestei situaţii e identificată de Petru Creţia în admiraţia care anihilează spiritul critic: „Nimeni n-a declarat nimic şi nimeni n-a întrebat nimic. Eminescu

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

a devenit obiectul unui cult, cu dogmele de rigoare, cu o martirologie, cu ritualuri şi ceremonii fixate deja de o tradiţie încremenită în *înfricoşătoarea ei vacuitate*." [Creţia, 1998: 6] În discuţie este nu doar cultul fals pentru Eminescu, ci şi cel pentru proiectul Perpessicius. L-a mai analizat cineva, i-a studiat cineva în adâncime raţiunea, a mai confruntat cineva cu acuitate manuscrisele, l-a însoţit cineva exegetic pe Perpessicius pentru a-i înţelege opţiunile, soluţiile, dificultăţile? Or, fatala „delăsarea spre mit" acoperă, de fapt, la nivelul autorităţilor celor mai înalte, neputinţa sau dezinteresul, superficialitatea şi aroganţa: „S-a întâmplat ceva caracteristic pentru modul de funcţionare a mentalităţilor de la noi: minunata ediţie care este, şi ale cărei merite le-am enumerat (şi încă nu exhaustiv), s-a transformat într-un mit. Şi aceasta cu precădere în mintea celor care n-au avut prilejul, nu zic să refacă drumul lui Perpessicius, dar măcar să ştie folosi cum se cuvine ediţia lui, lucru nu lipsit de dificultăţi intrinsece demersului adoptat de el. Astfel că la noi, cum se întâmplă prea adesea, prestigiul unei izbânzi istorice tinde să blocheze orice demers ulterior, fără a ţine socoteală nici la înnoirile sau perspectivele noi pe care le aduce timpul, nici de inerentul mai bine pe care îl presupune orice bine şi orice excelenţă. Fără a mai pune la socoteală groaza tuturor incompetenţilor, a mediocrilor, a veleitarilor că demersul critic şi relativizarea vechilor reuşite ar putea deschide calea unor oameni noi, dotaţi cu înzestrări ce lor le lipsesc. Ca şi când o cultură vie, pe indiferent care dintre direcţiile ai, ar trebui să se oprească la ultimul reprezentant ilustru al ei pe linia respectivă. Idee totodată teribilă şi ilară, care, sub ochii noştri, a dat roade nefaste şi le mai dă încă: prohibiţia, uneori destul de brutală, de a pune în discuţie rezultatele activităţii marelui editor, în virtutea unei sacralizări nostalgice şi ignare." [Creţia, 1998: 11-12] Dacă delăsarea spre mit înseamnă admiraţie oarbă, lipsă a spiritului critic, vacuitate intelectuală, ei i se asociază prestigiul care, din „neinformată pietate", blochează, şi chiar „obscura rezistenţă la mişcarea înainte a culturii." [Creţia, 1998: 26]

Aş propune aici o paranteză, referitoare la atitudinea faţă de precursori. Petru Creţia subscrie cuvintelor scrise de Perpessicius, care luase decizia de a nu-şi denigra precursorii. Şi citează din el. Spusese Perpessicius: „Introducerea aceasta nu urmăreşte să adaoge încă o lamentaţie la corul tânguirilor ce s-a intensificat de la o ediţie la alta. Cu rare excepţii, fiecare nou editor a găsit cu cale să arunce o piatră în grădina antecesorului, pentru ca, mai ferit, să-şi impună roadele micii sale ferme. Străvechea imagine a cursierilor luminii nicăieri n-a fost mai puţin invocată ca pe acest stadion, vast de peste jumătate de veac, al ediţiilor din poeziile lui Eminescu. Şi nu rareori, preluând falca din mâna alergătorului, urmaşul avea grijă să-i aplice, în loc de mulţămită, o lovitură de graţie. Caii de poştă ce răzbiseră prin gloduri şi hopuri până la staţia din urmă se cuvenea nu numai schimbaţi, dar şi omorâţi." [Perpessicius, apud Creţia, 1998: 40] Poziţia lui Perpessicius e indubitabilă şi Petru Creţia nu rezistă plăcerii, cinic-jucăuşe de altfel, de a preciza, riguros, că, totuşi, Perpessicius l-a invocat pe Constantin Botez de 121 de ori, pe D.R.Mazilu, de 45, în contexte nefavorabile. Nu asta îşi propune el – căci critica precursorilor are un alt rol. Şi mai e un exemplu interesant. Vorbind despre lecţiuni greşite („O listă a unor astfel de erori, de la primele poezii trimise de Eminescu la reviste până în zilele noastre, ar umple un mic volum." – [Creţia, 1998: 39]), aminteşte că în poemele publicate de el în *Manuscriptum* (în celebrul nr. 1 din 1991) s-au strecurat câteva greşeli. Pe unele i le-a semnalat George Munteanu, pe altele, Ion Roşu. Întrebându-l pe acesta din urmă de ce nu face publice corecturile, el i-ar fi spus că „nimeni nu va şti niciodată multele sute de cazuri în care textul eminescian a avut de câştigat de pe urma activităţii mele, dar că două-trei asemenea observaţii ajung să compromită un om. Şi chiar aşa şi este, căci lumea la asta caută",

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

comentează Petru Creţia; în locul discreţiei, generozităţii, dăruirii faţă de Eminescu, unii îşi fac din micile lor intervenţii „mândria unei vieţi" [Creţia, 1998: 40].

Să revenim, însă: invocând ipoteticele reproşuri referitoare la atitudinea lui faţă de Perpessicius – căci, într-o analiză sagace, inventariază, analizează şi judecă erorile pe care se întemeiază ediţia lui –, Petru Creţia precizează: „Dacă m-am hotărât să fac observaţiile şi rezervele de cuviinţă, n-am făcut-o pentru a-l coborî pe Perpessicius, pentru care veneraţia mea este cu atât mai întemeiată cu cât este rezultatul unei îndelungate şi adâncite folosiri a ediţiei sale, ci pentru a deschide drumul mai departe al culturii române în acest domeniu, drum pe care îl blochează acei admiratori necritici ai marelui editor care deţin poziţii de decizie şi sunt ei înşişi reflexul unei mentalităţi foarte răspândite, idolatră şi obstrucţionistă. Nu pe Perpessicius l-am criticat, ci inerţia, lipsa de bună judecată şi pasionalităţile inferioare ale tuturor celor ce nu înţeleg cum se primeneşte o cultură." [Creţia, 1998: 41] Da, Perpessicius „a impietat în câteva rânduri asupra postumelor", ca urmare a unei „anumite prejudecăţi estetizante" [Creţia, 1998: 17], a făcut şi alte erori, detaliate aici; dar constatarea lor nu este o contestare a lui Perpessicius, venerat, de fapt, ci o judecată care favorizează schimbarea de perspectivă. Or, cultura română pare afectată, spune Petru Creţia, de aceste boli, complementare şi extreme – distrugerea precursorilor şi obstrucţionarea continuatorilor –, care capătă forma unor meschine oportunisme, când nu ascund vanitatea şi narcisismul. În locul lor, Petru Creţia propune „funcţionarea normală a unei culturi", ceea ce înseamnă şi supunerea la obiect, atenuarea narcisismului, a subiectivităţii bolnăvicioase, împopoţonarea cu reuşitele altora.

Or, încheierea ediţiei Perpessicius ar fi fost, spune Petru Creţia, un bun prilej pentru examenul de conştiinţă al culturii române. Ce-i drept, i se poate reproşa o eroare de situare: Dacă n-am ţine cont de regimul politic, acest posibil examen ni se pare pare, paradoxal, mai greu de făcut la încheierea ediţiei Perpessicius (în 1994), decât după încheierea editării creaţiei poetice, în 1958. Căci, cu odiseea publicării publicisticii politice a lui Eminescu, finalizarea ediţiei a mutat discuţia dinspre poezie spre ideologie şi spre politică. E elocventă aici povestea eminesciană a lui Negoiţescu: dacă în vremuri de realism socialist şi de tortură şi închisoare politică scrie celebra sa carte despre plutonicul Eminescu, în '90, în libertate şi din exil, ia în discuţie orientarea sa ideologică. Pe de altă parte, câţi cititori rafinaţi de poezie are cultura română? Câţi inşi în stare să-l înţeleagă şi, asemenea lui Petru Creţia, să vibreze la creaţia eminesciană? Cum ar fi putut fi pusă cultura română în situaţia de a se regândi pe sine prin poezia eminesciană când atât de puţini pun corect problema lirismului său – iar ei, cei puţini, sunt ultimii care să aibă nevoie de acest examen? Nu-i vorbă, sunt şi huliţi. Tocmai de aceea, Petru Creţia militează – el, rafinatul atras de liricul pur – pentru recunoaşterea lui Eminescu ca poet, ca mare poet, ca poet devorat de febrilitatea scrisului, hrănindu-se din scris. Aici este de căutat acel nou Eminescu pe care Petru Creţia îl propune. De aceea precizează într-un loc, făcând o disociere esenţială „Opera lui Eminescu are o latură profund lirică care rămâne mai mult sau mai puţin ascunsă – în afară de lirica de dragoste – şi o parte care este retorică pură, este jurnalistică pusă în versuri. […] *Scrisoarea III* este un articol de jurnal versificat în mod genial, fără nici o îndoială. Aşa cum şi o parte din poeziile de dragoste sunt manifeste de gelozie. Partea lirică pură, cu care am avut îndelung contact şi care m-a şi legat de Eminescu, este încă mai presus decât orice act liric care s-a săvârşit în lirica românească, dar stă ascunsă prin colţuri, pierdută prin notiţe fugare, needitată ca lumea." [Creţia, 2009: 19] Altundeva, o poemă „suferă de o relativă lipsă de decantare poetică, este prea directă, prea frustă ca sentiment şi, în ciuda unor versuri bine structurate, este mai mult un document de viaţă." [Creţia, 1991: 14] De altfel, Petru Creţia emite ipoteza – perfect

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

plauzibilă – că, din cauze similare, finalul din *Luceafărul* stârnea nemulţumirea lui Eminescu. Citim şi, deşi pare severă, judecata se bazează pe argumentele cu care Creţia îţi fundamentează întreaga viziune asupra marii poezii eminesciene: „Poezia *Luceafărul*, rămânând expresia cea mai elaborată a inaccesibilităţii şi a incompatibilităţii, este dublu adulterată de resentimente exterioare ei şi de confuzia dintre geniu şi entităţile eterne. Instalarea poemului în idee este hibridă." [Creţia, apud Eminescu, 1994: 39] Astfel, întreaga constelaţie a *Luceafărului* ar sta sub semnul decantării poeziei „de reziduuri impure şi vindicative, de răbufnirile nemijlocite ale vieţii şi ale clipei." [Eminescu, 1994: 39] şi tocmai de aceea, în vreme ce publicistica e tot mai vehementă şi culminează, în fond, cu poezia *Doină*, „lirica lui, toată de dragoste pierdută dar vie mereu în umbra morţii, devine tot mai mult o muzică senin-amară a sinelui adânc, un descântec tot mai pur al întregii dureri dintre pământ şi cer." [Creţia, apud Eminescu, 1994: 39] Şi aici mai intervine o problemă majoră: textul în sine nu trebuie citit izolat, fără o cunoaştere a fervorii care a dus la modificările petrecute în timp. De fapt, chiar această fervoare, această coborâre în procesul creaţiei, ba chiar refacerea procesului în sine dă seama despre creaţia eminesciană şi despre Eminescu: „A citi cele câteva zeci de file pe care s-a aşternut cea mai intensă ardere a poeziei româneşti şi a le citi cu gândul la mişcarea lor interioară, făcută cum este din proliferări inepuizabile şi din austere sacrificii, din ecouri şi din reflexe care vin şi trec într-o perindare neostenită, înseamnă, dacă stărui îndeajuns, a accede la lumea însăşi a poeziei ca tristeţe cosmică şi ca sărbătoare a verbului. O lume devenită cântec în sine, lui singur dezlegare şi lege, într-un freamăt infinit […]" [Creţia, apud Eminescu, 1994: 43] – şi textul continuă în felul acesta, ultimă frază de prezentare a *Luceafărului*, text apoteotic, asemenea celui cu care Călinescu îşi încheie *Viaţa lui Eminescu*, dar la polul opus ideologiei acestuia. De altfel, cuvinte cu care se încheie şi prezentarea noilor poeme din *Manuscriptum* [Creţia, 1991: 21].

Tocmai de aceea, Petru Creţia luptă contra bolii de a-l înstrăina pe Eminescu de el însuşi, contra discursului „cel mai sonor şi totodată cel mai vid", contra forţării faptelor în direcţia erudiţiei, sistematicii, a omului total, complet, a specialistului în tot felul de domenii etc., etc.: „Ştiu că răul provine din faptul, de altfel universal, că e mai uşor să produci teoreze decât să dai seama de liricitatea unui text. Dar acest rău trebuie cumva moderat." [Creţia, 1998: 219] Şi sunt invocaţi aici, cu imaginile lor orgolioase care alienează, Constantin Noica, Constantin Barbu, Svetlana Paleologu-Matta. Împotriva direcţiilor atât de populare, de fapt, şi la îndemână, de a-l transforma pe Eminescu în legitimatorul propriilor noastre idei, politice, sociale, economie, într-o exemplaritate care e irelevantă, el vrea să-l relegitimeze pe marele poet liric. Exemplaritatea care ar trebui să conteze ţine de experienţa scrisului ca act asumat şi fatal, devorator, ca act de limbaj care topeşte în el fiinţa. Şi ea ar trebui să conducă şi spre cunoaşterea atentă şi luminată a ultimilor ani din existenţa poetului: „Vorbind de biografie, m-am gândit acum câţiva ani, într-un stil de glacială obiectivitate, la povestea ultimilor ani ai lui Eminescu, întemeindu-mă pe maximul posibil de documentaţie şi arătând în cel mai mic amănunt tot ce s-a petrecut cu el, în el şi în preajma lui. Aş fi început de pe la începutul lui 1882, când dădea deja semne de zdruncinare şi aş fi dus-o până la capăt. Fără tânguiri, fără recriminări, fără dubioase prejudecăţi, fără falsificări şi perspective, ca un martor nevăzut şi atotprezent. Este ceva adânc de aflat din istoria acestor ani, despre Eminescu, despre noi, despre zei" [Creţia, 1998: 213]. Este la mijloc şi o fatalitate. Invocând cele câteva cărţi, puţine, care au ca obiect biografia poetului [Creţia 1998: 212], Petru Creţia aminteşte volumul lui Ion Roşu, mort însă atât de devreme (ignorat de critică, de dicţionare etc.) – care gândise un proiect din care urmau să mai apară încă cinci volume. „Şi nici nu vor mai apărea, se lamentează

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

Creţia, pentru că Ion Roşu, încă tânăr, ne-a părăsit pe veci. Anatema neîmplinirii pe care cine ştie ce străbuni supăraţi o vor fi aruncat asupra neamului nostru." [Creţia, 1998: 212]

Neiertător cu alţii, cu timpul, cu sine chiar, Creţia e un optimist – poate chiar un utopic. El speră că „vremea patimilor tribale va trece, şi atunci ne vom găsi cu toţii, cu luciditate, locul şi rolul." [Creţia, 1998: 217] Şi aici se deschide o altă discuţie, referitoare la complexele noastre – de provinciali –, care implică şi contexte mai largi; printre ele, conceptul de *literatura universală*. Citim în Petru Creţia: „Ce aş vrea să spun cu oarecare stăruinţă e că încercarea de a-l face cunoscut pe Eminescu peste hotarele limbii sale este o himeră. A ajuns să-mi fie silă de cuvântul şi de conceptul de universalitate atunci când e vorba de literatura românească. Uite, aşa au vrut zeii, să nu fim «universali» nici cât albanezii (şi spun «albanez» cu tot respectul, dar mă refer la o ţară mică şi cu o istorie tare chinuită). Lucrul trebuie gândit în adâncimea lui şi explicat cu deplină seninătate şi fără deşarte trufii care ne macină şi ne fac ridicoli. Dacă nu în ochii altora, care ne ignoră de parcă nici n-am fi, în ochii noştri de provinciali veleitari." [Creţia, 1998: 217] E aici un aer de fatalitate şi o durere profundă: „Nu ştiu cât va mai dura, dar se va pune capăt spiritului parohial şi imposturii, megalomaniei şi urechismului, provincialismului în general, rele care, printre altele, ne macină din adânc. Până n-o să ne lămurim cu noi înşine, şi suntem departe de asta, nu vom lămuri pe nimeni. Vă daţi seama cât de emoţionantă ar fi o istorie *adevărată* a României, a culturii ei, a rătăcirilor şi patimilor ei? Scrisă cu senina detaşare care ne-a tot lipsit şi oare cât o să ne mai lipsească încă? Cât o să ne mai lipsească oare o adânc ştiutoare şi necruţător de dreaptă judecată de sine?". Şi urmează, după câteva mici paragrafe, lamentaţia citată deja mai devreme: „Numai că Domnul dă când voieşte el şi îi plac muncile pregătitoare, hărnicia probă, lămurirea amănuntelor, dizolvarea preconceptelor. Îi place funcţionare normală a unei culturi." [Creţia, 1998: 218]

Creţia vorbeşte şi de neputinţa, de neşansa culturii române de a avea/ de a naşte omul providenţial, care, asemenea lui Perpessicius, să-şi dedice viaţa lui Eminescu, de imposibilitatea dăruirii totale, demne de fervoarea dăruirii lui Eminescu. Spune el: „Pentru ca toate principiile şi metodele propuse aici în bună cunoştinţă de cauză să ducă la ceva este nevoie de un spirit director, de un om providenţial, cum se nasc din când în când în orice cultură. După cum cititorul va fi observat, n-am numit oameni, n-am invocat instituţii, fie ele ministere, academii, institute de cercetare, edituri. Rămână curate aceste pagini de o dezbatere sterilă, de recriminări şi de lamentaţii. N-am să vorbesc nici de criza culturii, nici de amurgul valorilor tradiţionale, nici de neobarbarie. Am să evoc doar amintirea unui om: pe aceea a lui Alexandru Rosetti, ca mare senior al literelor românești. Unde mai poate fi găsit un om ca el care să aibă intuiţia şi discernământul valorilor şi al oamenilor, prestigiu şi autoritate, un gust desăvârşit, capacitatea de a organiza, de a finanţa, de a desăvârşi? Unde, că în lume nu e de găsit şi mă tem că nici în speranţă." [Creţia, 1998: 42] Ce elegie, da! O elegie dublată de o odă închinată exemplarităţii irepetabile şi tocmai de aceea dureroase. Un aer de fatalitatea pluteşte peste Eminescu şi peste cultura română, neînstare să-şi administreze fiinţa. O nouă boală, deci, fatalitatea neputinţei, alături de uşurinţa dispreţului pentru înaintaşi, de uşurinţa delăsării spre mit, prilejuri pentru Petru Creţia de a arăta cum ştie să iubească. Or, despre felul cum şi despre ce admiră Petru Creţia, puţin mai încolo.

Dincolo, însă, de bolile noastre, de reţinut motivaţia lui Petru Creţia, care-l implică şi-l angajează: „Dar rostul nostru, scriind aici, nu este acela de a face un proces (lumea românească este lumea noastră!) – paranteza aceasta mi se pare emblematică pentru Petru Creţia –, mai punând şi noi ceva la cântar şi depinzând învăţămintele cuvenite. În fond, nici beneficiul unei tradiţii nu este de lepădat şi fără ea n-am fi nici puţinul care suntem. Şi apoi,

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

când ţi-e cu adevărat drag cineva sau ceva, ţi-e drag cu toate scăderile lui, ba parcă şi mai mult. Iar dragostea, fiind străină de orice trufie, caută mai mult să îndrepte decât să pedepsească, să laude ce e de lăudat şi să uite celelalte ori să le cheme spre un destin mai înalt." [Creţia, 1998: 195] Iar optimismul are în spate un traseu parcurs deja, căci, cu toate erorile, abia azi vizibile, şi ce s-a publicat se dovedeşte a fi „o izbândă a unei culturi să-şi depăşească îngustimile şi prejudecăţile desuete" [Creţia, 1998: 195]. Chiar şi când deplânge faptul că la orizont nu se întrevede vreun cercetător care să se dedice total lui Eminescu, nu se lasă pradă disperării: „Şi totuşi! Eu trebuie, ca orice om care a asistat la spectacolul istoriei mari, să nu mă înfund în deznădejde. Întotdeauna mai există o şansă care vine din nevăzut, din neştiut, de sus… nu ştiu. Lumea se înnoieşte din nou […]" [Creţia, 2009: 19]. Tocmai pentru că speră în ivirea unei soluţii, şi nu din narcisism, lecţia e spusă până la capăt.

Dar, cum anticipam, Petru Creţia e un model şi pentru felul de a-şi împărtăşi admiraţia, iubirea chiar. Obiectul acestei iubiri e înainte de toate Perpessicius. Şi vom cita, pentru că numai astfel poţi înţelege intensitatea aprecierii şi lumea în care Petru Creţia se mişcă. Iată: „În ediţia lui Perpessicius se însumează tot ce era de însumat, în ea se abolesc direcţiile sterile, în ea se trece de la eforturi mai mult sau mai puţin nedirijate şi aproape de fiecare dată divergente la un demers atotcuprinzător şi orientat într-o direcţie pozitivă. Marele editor şi-a făcut singur legi, şi-a impus canoane, a întemeiat o metodă şi un stil. Ştia tot ce se putea şti în vremea lui despre Eminescu. Ca descifrator a fost fără egal, dar ştia să se îndoiască şi nu s-a ferit niciodată de asteriscul lecţiunilor incerte. Cronologiile şi afilierile lui rămân până astăzi temeiul de la care trebuie plecat. Iar ediţia pe care i-o datorăm are, mai ales primele trei volume şi în ansamblu, un farmec de neregăsit, rod al unui spirit de eleganţă uşor vetustă, desfătându-se în propria lui înceată migală, dusă la capăt cu o mână uşoară şi neidolatră, cu o fervoare discretă, cu o manieră plină de ceremoniile, uneori subtil şi zâmbitor ironice, ale vechii politeţi. Personajul cu lavalieră, de la o vreme academician, care s-a aşezat zi de zi între zece şi unu, pe locul lui de la secţia de manuscrise a Academiei, timp de treizeci de ani, a fost nu numai un mare truditor, ci şi cel mai aristocrat şi mai graţios dintre editorii reali şi posibili ai lui Eminescu." [Creţia, 1998: 15-16] De fapt, cu câteva pagini mai devreme, Petru Creţia preciza: „În toamna anului 1933, la trei decenii după ce Maiorescu depusese la Academia Română manuscrisele poetului şi se simţea tot mai acut nevoia unei ediţii totodată integrale şi ştiinţifice a scrierilor lui Eminescu, cultura română a avut un mare noroc: acela că Dumitru Panaitescu-Perspessicius, un om de patruzeci şi doi de ani, profesor de liceu şi cronicar literar, ispitit de oferta editorului Ciornei de a publica într-un timp scurt o ediţie integrală Eminescu, într-un singur volum, în schimbul căreia i se oferea un stipendiu pe şase luni şi, la sfârşit, o casă în Bucureşti, nu s-a ţinut de cuvânt. A reziliat contractul, a restituit stipendiul, a renunţat la căsuţă şi s-a aşternut temeinic la lucru, de data aceasta sub auspiciile Fundaţiilor Regale, conduse de Alexandru Rosetti." [Creţia, 1998: 6-7] Şi după ce se întreabă retoric „de ce n-am recunoaşte că, impunătoare şi totodată plină de farmec cum e, ediţia lui Perpessicius este greoaie", încât „Greu se descurcă şi cei avizaţi" [Creţia, 1998: 25], admiraţia însoţeşte ca o umbră obiecţiile. Spune Petru Creţia: „Editorul a plecat singur la drum, fără o experienţă prealabilă, lipsit de perspectiva de ansamblu a operei eminesciene şi ca atare silit să lucreze ca într-o subterană, din aproape în aproape, volum de volum, timp de trei decenii. Cine cunoaşte haosul manuscriselor eminesciene nu poate decât să admire fără rezerve izbânda, atâta câtă este, a unei trude solitare duse până la capătul ei. Iar toată dantelăria aceea are o frumuseţe în sine, iradiază de emoţia unor căutări anevoioase şi răbdătoare, a şovăielilor, a soluţiilor fericite, are o senină maiestate şi un patos discret. Înseşi scăderile pe care le-am

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

semnalat sunt mişcătoare. Şi se simte trecând peste sărbătoreştile pagini umbra anilor şi a anotimpurilor, schimbarea vremilor, trecerea vieţii." [Creţia, 1998: 26] Admiraţia nu exclude, însă, analiza critică, abia ea deschizătoare de noi perspective. Aşa încât concluzia e următoarea: „Dar de aici până la a ignora, din neinformată pietate sau chiar obscură rezistenţă la mişcarea înainte a culturii, datoria de a îndrepta ce e de îndreptat este toată distanţa dintre adevărata grijă şi nepăsarea crasă faţă de Eminescu." [Creţia, 1998: 26]

Dar admiraţia e definitivă. Iată-l, astfel, pe Perpessicius, încă din primele pagini ale cărţii: „Perpessicius, ca editor al poeziei, a avut răbdarea şi priceperea să dea tuturor acestor greutăţi *cea mai bună dezlegare cu putință în orizontul de așteptare al anilor în care a lucrat*, raportat la întreaga tradiţie care îl precedase. Până la el nimeni n-ar fi visat că aşa ceva ar fi cu putinţă şi nici măcar că ar fi strict necesar. […] Perpessicius a apărut într-un moment când toate drumurile păreau că se înfundă: a deschis singura cale metodologică legitimă şi a mers, ca editor al poeziilor, până la capăt. Iar când a înţeles, după câteva încercări, că anii nu-i mai îngăduie să meargă mai departe, a mai avut energia să revadă ceea ce înfăptuise până atunci, publicând, la Editura Minerva, cele trei volume de *Opere alese* în care a mai adus o seamă de îndreptări sau a acceptat, în măsura în care le considera legitime, îndreptările altora." [Creţia, 1998: 8] Este posibil un elogiu mai curat?

De altfel, despre Perpessicius, ca şi despre unii dintre cei pe care îi vom invoca mai încolo, Petru Creţia scrie poate cuvintele cele mai calde, mai cuprinzătoare şi mai generoase pe care le-a scris vreodată cineva despre ei. După portretele pe care le construieşte el, cultura română pare mai bogată. Iată-l pe Maiorescu, care „nu s-a mărginit să-l socotească pe Eminescu drept ceea ce era (anticipând chiar şi ce a devenit) şi nici să-i asimileze opera până la a o şti pe de rost, ca pe o componentă a vieţii sale interioare. Marele îndrumător, un om destul de rece în faţa lumii, l-a iubit omeneşte pe poet cum pe puţini i-a iubit. Şi a trecut peste tot ce-i deosebea, peste tot ce adesea îi opunea. La un asemenea om faptul că, într-un ceas de grea încordare personală şi politică, putea scrie în însemnările lui (la 1 iunie 1879) «aceeaşi simpatie pentru el, poate mai puternică» este documentul unei relaţii pe care, fiind cum era, n-a mai avut-o cu nimeni altul. Şi despre cine altul a mai scris vreodată Maiorescu cum i-a scris surorii sale în seara de vinerea mare 1884: «Când l-am şti pe Eminescu plecat, ajuns cu bine şi aşezat la Iaşi, atunci abia îmi voi putea permite să mă gândesc la ale mele […]. Tare ar vrea el să aibă un pat călduţ, într-o cameră a lui, se înţelege alături de cea a unui prieten». // Toate acestea se simt, în adânc, şi în ediția de care ne ocupăm acum până şi în greşelile ei. Şi de fapt a şi izbutit, deschizând totodată, pentru urmaşi, drumul aspru al căutării textului autentic. Examinarea atentă a textului dat de el este cea mai bună introducere în ştiinţa editării lui Eminescu. // Rămână exemplară pentru toţi elevaţia, clarviziunea şi discreţia demersului său, devotata aplicaţie la obiect, smerenia aristocratică de a sluji, până şi în calitate de corector, opera altcuiva, pe care n-au avut-o mulţi în istoria culturii, smerenie egală doar cu desăvârşita lipsă de interes personal a gestului. Şi apoi detaşarea ideală, cristalina luciditate, absenţa oricăror impure fetişizări şi resentimente, asociate mereu şi deplin cu căldura ascunsă a unei foarte nobile inimi." [Creţia, 1998: 107-108] E un portret în efigie, exemplar, care se nuanţează cu câteva întrebări şi observaţii interesante [Creţia, 1998: 143]. Spune Petru Creţia: „nu putem trece mai departe fără a mai spune încă o dată cât îi datorăm lui Maiorescu, primul mare editor al poetului. Şi cel care i-a purtat cea mai lucidă, mai atentă, mai devotată şi mai stăruitoare grijă, şi cât a trăit Eminescu şi după aceea, până aproape de propria lui moarte. O grijă în lumina căreia unele ingerinţe şi unele scăpări apar inerente şi neglijabile. Fie ca umbrele lor să se împace acolo unde sunt, adică mai ales în judecata noastră, a celor de azi şi a celor de mai târziu." [Creţia, 1998: 195]

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

Iată-l pe Dimitrie Vatamaniuc a cărui prezenţă în colectivul de editare a operei lui Eminescu e numită „providenţială": „cunoaşterea amănunţită a autorului şi a epocii, îndelungata experienţă a manuscriselor eminesciene, echilibrul şi pătrunderea judecăţilor sale, tenacitatea şi hărnicia lui, o disciplină de fier a muncii zilnice, smerenia cu care accepta soluţiile care veneau din afara ariei sale specifice de competenţă, capacitatea de a rezista oricăror adversităţi au făcut din el un coechipier admirabil, iar voinţa sa neabătută a făcut posibilă ducerea la bun capăt a lucrărilor." [Creţia, 1998: 9]

Să ne amintim cuvintele despre Al. Rosetti, citate ceva mai devreme. Iată-l pe Iorga, admirat, dincolo de toate prejudecăţile, vii încă, pentru felul foarte modern în care gândise o ediţie Eminescu, iată-l pe Ion Roşu, „unul dintre cei mai valoroşi eminescologi ai noştri." [Creţia, 1998: 40], sau pe Negoiţescu, apreciat, cu toată diferenţa de viziune a ansamblului creaţiei eminesciene, pentru cartea sa „admirabilă, plină de fine analize şi de intuiţii profunde"; „câte lucruri minunate ne-a spus Negoiţescu plecând de la un postulat fără sprijin nici în texte, nici în psihologia poetului! Şi ce desfătare este să-i citeşti paginile când ai avut de îndurat noienele de consideraţii inepte sau zănatice ale unei bune părţi din literatura eminescologică [Creţia, 1998: 52-53], ori iată-l pe Constantin Noica, căruia-i reproşează faptul că a lansat ideea „omului deplin al culturii române"; deşi l-a legat de el „ani şi ani o pătimaşă *discordia concors*", descoperă la el rădăcinile propriei viziuni editoriale, a acelui Eminescu *integral*.

E la mijloc complicitate intelectuală, sunt acestea spirite afine? Spirite cu care Petru Creţia are comună fervoarea devoţiunii – pe care nu le consideră, însă, intangibile. Şi, pentru că iubirea nu exclude amendarea erorilor, a căilor, necesare, fatale uneori, dar greşite, contribuţia lor nu devine piatră tombală. Complicitate intelectuală, aşadar? Ba chiar mai mult decât atât, căci admiraţia e dublată de etică, de o conştiinţă curată. Poate şi de aceea nici inaderenţele nu sunt violente, ironice, distrugătoare. O undă de regret pătrunde chiar şi în cuvintele cu care Petru Creţia îi vizează pe câţiva dintre contemporani, un N. Georgescu, care ar încerca, căruia îi invocă *ingenuitatea*, „să determine lucruri de natură onirică" [Creţia, 1998: 100]. „Aş putea să par ironic şi nu sunt şi mi-am vrut mâna uşoară: de tristeţe pentru atâta sârg zadarnic, inspirat de malefice constelaţii." [Creţia, 1998: 103-104]. Altundeva, referindu-se la el, la alţii, precizează: „Dar n-aş vrea să fiu duhovnicul lor, pentru că nu-mi plac oamenii pe care îi cuprinde fanatismul scrupulului ştiinţific, de care dau rară dovadă tocmai unde soarta spune *nu* [Creţia, 1998: 115]. Iar mai târziu, cu regret profund: „Şi dacă-aţi şti ce sinceră fervoare îl însufleţeşte pe acest profund onest discipol al lui Pitagora!" [Creţia, 1998: 212] În fine, nu cred să se fi scris de multe ori cuvinte mai cuprinzătoare şi mai iubitoare despre Perpessicius, Maiorescu, Dimitrie Vatamaniuc, despre Al. Rosetti.

Or, toate acestea constituie, cum se subînţelege c-ar presupune în mod implicit un *testament,* şi un autoportret. Petru Creţia se defineşte de câteva ori pe sine, cu mai puţină sau mai multă evidenţă. Dacă la început îşi prezintă „scrisorile de acreditare", la final mărturiseşte: „Am scris aici ca să depun smerită şi dârză mărturie pentru tot ce mai este de făcut. Şi să nu mi se ia cuvântul în deşert, cum prea adesea se întâmplă cu priceperea, cu hărnicia şi cu cinstea în părţile noastre de lume. // De obicei eşti adus de soartă, care e înscrisă în firea ta de ursitoare, să alegi între smerenie şi trufie. Având, în disperare de cauză, a scrie un text destinat unor urmaşi ipotetici, am ales: dar nu între smerenie şi trufie, ci între smerenia care este inerentă oricăruia act omenesc (şi ca atare nu e un sentiment, ci un dat obiectiv), smerenia de a şti cât voi fi greşit, şi nu trufie, ci sentimentul exact al unei competenţe câştigate în ani şi pe care nu pot să n-o reneg fără să reneg tot ce am făcut şi pe toţi cei, nu puţini, care m-au acreditat. Nu aici, în spaţiul acesta subiectiv şi în fond

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

derizoriu, se află grija mea. Ci în extrema mea dorinţă, asociată cu o extremă neliniște, de a găsi judecători *pricepuţi* şi *drepţi*. Nu pentru înaintaşii mei, nu pentru adversarii sau pentru competitorii mei, ci pentru chibzuita, recea, infinit nepărtinitoarea judecată fără de care vom fi pierduţi în eternitate. Şi nu doar în cazul lui Eminescu." [Creţia, 1998: 201] Iată mesajul esenţial pe care Petru Creţia dorește să-l lase urmaşilor.

Şi-acum, să revenim pentru o clipă la chestiunile, nu de detaliu, referitoare la Eminescu, acel Eminescu propus de Perpessicius (de Călinescu implicit), pe care se fundamentează interpretarea lui Negoiţescu, acel „Eminescu" pe care Creţia îl neagă, pentru a propune o altă imagine şi implicit o altă exegeză.

În fapt, premisa de la care Creţia porneşte este că felul în care Perpessicius a editat opera poetică eminesciană „nu mai corespunde exigenţelor actuale" [Creţia, 1998: 15], iar disocierea *antum* / *postum*, legitimată de Perpessicius, „nu este funcţională" [Creţia, 1998: 16]; mai mult, ea este „insubzistentă, nefuncţională şi chiar dăunătoare" [Creţia, 1998: 46], şi nu intrăm aici în argumentaţia care ni se pare de neamendat. Prin urmare, „viitoarea ediţie va trebui să cuprindă *toate poeziile scrise de Eminescu în ultima versiune existentă a fiecărei poezii şi în ordinea cronologică a acestor ultime redactări*." [Creţia, 1998: 26] Şi Petru Creţia vorbeşte de ultima versiune, căci despre ultima voinţă a poetului nu se poate vorbi, întrucât orice versiune este o formă tranzitorie. În fapt, „dacă ar fi avut ultima lui vrere de poet într-o ediţie definitivă, publicată, cum atâta a vrut, de el însuşi, am fi pierdut tezaure de poezie." [Creţia, 1991: 17] Şi aici Petru Creţia emite ipoteza că, în fond, şi dacă ar fi existat, ultima voinţă a poetului n-ar fi fost decât o garanţie a propriei opinii, datate istoric, despre poezie, perfecţiune etc. „În materie de Eminescu, Eminescu nu avea cum fi o instanţă critică decisivă, poetul fiind mai mare decât gustul şi criteriile lui contingente." [Creţia, 1991: 17] Dincolo de poezia în sine, spectacolul acestei ființe care își angajează luminile şi se proiectează în limbaj contează. Iar poemele, frânturile, fragmentele, versurile izolate capătă autonomie din perspectiva structurării în constelaţii poetice, în câmpuri magnetice, „gravitaţionale". De aceea, reluările, care pot fi considerate versiuni, de genul „Cu luna din valuri de mare / Cu luna din marea de valuri / Din mare cu luna din valuri / Din valuri de mare cu luna" (e cazul extrem acesta, dar tocmai de aceea elocvent) generează următorul comentariu: „Laitmotivul e mult mai mult decât un joc formal sau o ilustrare descriptivă, este un decor lăuntric al sufletului şi al deznădejdii unei iubiri fără răspuns şi fără scăpare, însingurat şi pierdut sub un cer devenit întunecat, o dragoste pustie cum nemărginit de pustii sunt întinderile deşerturilor şi ale mării şi ale morţii, sub semnul soartei." [Creţia, 1991: 21]

Aşa încât, dacă dorim argumente pentru *modernitatea* lui Eminescu, ele în această zonă trebuie căutate. În paranteză fie zis, am citit câteva încercări, mai ales aparţinând unor doctoranzi, de a-l scoate pe Eminescu din câmpul de tensiune al romantismului, asociindu-l modernităţii. Părerea mea este că referinţele ar trebui să vină nu dinspre Hugo Friedrich, cum se întâmplă adesea, ci dinspre Valéry, dinspre meditaţiile lui asupra poeziei; orice versiune, chiar forma publicată a *Cimitirului marin,* e tranzitorie, iar poezia nu există decât în act, ca facere, ca proces.

Referindu-se, în fond, la acest nou Eminescu, Petru Creţia spune: „Ca şi în cazul *Luceafărului* şi al constelaţiei sale, în aceste ultime luni ale strălucirii sale (e avută în vedere perioada 1882-iunie 1883, n.n.), Eminescu părea că nu se mai poate opri, că nu-l mai înţărcuie nici un orizont. Ultima lui voinţă, cea definitivă, se afla undeva la infinit, dincolo de biata pătimire omenească." [Creţia, 1998: 50] Formularea explicită, puţin mai temperată, apare în forma următoare: „Şi, pentru a trage o încheiere: din punctul de vedere al girului definitiv al autorului, nu putem afirma despre nici una dintre poeziile antume ale lui

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

Eminescu că n-ar mai fi intervenit asupra ei, fie şi în momentul, amânat în veşnicie, al alcătuirii unei ediţii de autor definitive." [Creţia, 1998: 51] Acesta e aşadar Eminescu: prins în hăţişul propriilor obsesii, devorat de un imaginar care structurează o ideatică în continuă efervescenţă, posedat de mirajul limbajului care explorează şi întemeiază. Poet al ideii? Poet al marilor construcţii imaginare şi ideatice? Poet determinat ideologic? Vizionar sau reflexiv? În fond, Petru Creţia trece peste acel „reflexiv mai peste marginile iertate", abstras şi proiectat în idee, peste acel Eminescu al marilor construcţii care ar subscrie naşterea şi moartea universului, ba chiar peste plutonicul (din moment ce disocierea antum/postum e nefuncţională) cu care păstrează, oricâte diferenţe de ansamblu ar exista, oarecari conexiuni (cu toată eroarea de structură, Negoiţescu identificase un Eminescu abisal), pentru a ajunge la marele liric şi la devoratul de limbaj: „Trăia scriind, acesta a fost felul lui de a fi în lume." [Creţia 1998: 35] Prin urmare, texte considerate bruioane, materiale pregătitoare etc., ar trebui să capete autonomie, căci au o existenţă proprie. Chiar dacă Eminescu însuşi le uita, „ele sunt acolo, pe frământate file, trăind o viaţă a lor, produse ale unui geniu poetic mai fertil decât ştia propria conştiinţă de sine." [Creţia 1998: 17]

Pentru felul lui Petru Creţia de a-l înţelege pe Eminescu şi pentru acest alt Eminescu, elocventă este descrierea manuscriselor: „Aceste hârtii ale lui Eminescu conţin de toate: poezii, fragmente de poezii, versuri răzleţe, piese de teatru, adesea sub formă de fragmente sau de proiecte, texte în proză care pot fi proze literare, fragmente de teatru în proză, ciorne de articole politice, cronici dramatice, note de curs, de lectură, excerpte, conspecte, rezumate, transcrieri, traduceri, ciorne de scrisori expediate, scrisori neexpediate, însemnări filozofice, istorice, lingvistice, filologice, ştiinţifice, aforisme, liste bibliografice, însemnări intime de cele mai diferite (orare, liste, mici contabilităţi personale, jocuri, note de spălătorie). Manuscrisele lui Eminescu, nu trebuie să uităm niciodată asta, au un caracter strict personal, nu sunt destinate nici unui ochi străin şi, ca atare, beneficiază de dreptul oricui la a nota ce vrea şi cum vrea. A spune că sunt o nebuloasă, un haos sau un labirint este a exprima punctul de vedere al unui intrus care urmăreşte ceva: editarea ordonată a unei opere literare geniale care altfel ar rămâne aşa cum a fost aşternută pe hârtie, după nişte rosturi pe care scriitorul le ştia şi intrusul este obligat să le descopere. Cât şi cum poate. Oricum, este o fericire că Eminescu a păstrat aproape tot ce a scris. Cât despre legitimitatea intrusului, Dumnezeu să ne judece." [Creţia 1998: 34]

Or, de aici decurge şi o încercare de aproximare asupra felului cum scria Eminescu. Spune Petru Creţia: „Dacă ne referim numai la partea creativă a scrisului său putem afirma că proceda în două chipuri distincte. La nivelul originar, al trecerii de la sensibilul amorf către expresie şi formă, scria extensiv, acoperea năvalnic şi neîngrădit câmpuri cât mai întinse, până la orizont, într-o violentă şi aparent inexhaustibilă expansiune. Nu părea să caute sau să şovăie vreodată.

Celălalt chip, intensiv, ardent şi el, dar ca o asceză, consta în reluarea unuia şi aceluiaşi tipar expresiv, a unuia şi aceluiaşi motiv, şi în rescrierea lui încă o dată şi încă o dată, până la forme tot mai stăpânite şi tot mai decantate. Dar stăruinţa e atât de mare şi acest mod de a opera devine, ca şi celălalt, extensiv, actul de asceză se propagă într-o serie teoretic infinită, rigoarea se retraduce în belşug şi superfluenţă. Ce a rămas în acea ladă este sedimentul acestui dublul fel de a fi, de a fi scriind, destinat parcă unei vieţi fără capăt, dar mărginit de soartă la atât şi nu mai mult cuprins." [Creţia, 1998: 35] Petru Creţia are plăcerea descrierii, enumerării, detalierii: „Totul într-o vie, impacientă dezordine, scris pe ce hârtie era la îndemână. Cerneluri negre, cafenii, violete, mai rar roşii, aşternute cu peniţe de toată mâna în şiruri mai mult mărunte şi strânse, suprascrise ori adăugite cu tot felul de creioane […]" [Creţia, 1998: 35] Fascinat de scrisul eminescian, de drama scriitorului, Petru

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

Creţia vorbeşte despre „O lume a lui, personală, secretă, destinată unei experienţe solitare. Plină de fulguraţii şi de umbre, de străbateri uluitoare şi de ciudate fracturi şi stagnări, de stăruinţe şi renaşteri a căror lege interioară uneori se lasă regândită, alteori nu. Un labirint de miraje, ecouri, oglinzi, de uitări şi de anamneze, de masive construcţii şi de paragini, în care şi-au lăsau urmele şi clipele şi eonii, şi timpul din lume şi celălalt. // Încă din primii ani ai acestui secol o bună parte din vieţile câtorva dintre noi s-au petrecut în preajma acestor manuscrise, cum altele ca ele pe lume nu mai sunt" [Creţia, 1998: 36].

Aşa înţelegem că e posibil un alt final al *Luceafărului*, pe care Petru Creţia îl şi citează [Creţia, 1998: 135], aşa înţelegem opţiunea lui Creţia referitoare la posibila intervenţie a lui Maiorescu în eliminarea strofelor cunoscute din discursul Demiurgului [Creţia, 1998: 129]. În fine, punctul lui de vedere este că „un maxim de texte poetice eminesciene trebuie scoase din statutul de etape conducând la o formă finală şi publicate cu statut autonom." [Creţia, 1998: 55] De aici, seria de poeme din *Manuscriptum*, care ar putea fi citite „exclusiv pentru frumuseţea lor", care, din nefericire, n-au intrat în circulaţie publică, iar ecourile, constată acum Petru Creţia, „au fost ca şi nule" [Creţia 1998: 60]. Eminescu „scria cu fervoare, sub diferite titluri, în diferite direcţii lirice sau narative în cadrul aceluiaşi poem." [Creţia, 1998: 61] şi tocmai de aceea aceste secvenţe lirice pot fi citite ca unităţi de sine stătătoare. Şi, prin urmare, după ce îşi asumă pedepsele ultime („Sunt gata, spune el, să susţin, pe rugurile pe care au fost arşi filologii eretici şi apostaţi […] – [Creţia, 1998: 61], conchide: „Avem deci dreptul şi, imperioasă, datoria, altfel pierderea ar fi prea mare, să desluşim noi structuri latente, să asamblăm şi să organizăm." [Creţia, 1998: 63]

Concluzia lui Petru Creţia? „La fel de îmbelşugat ca Victor Hugo în inspiraţie şi în îndeplinire, Eminescu (n.n.) a fost mai auster decât Mallarmé, alunecând în abisul unor decantări fără soroc. Cum oare ar fi arătat volumul lui de poezii publicat de el însuşi? Cu neputinţă de ştiut, dar am putea avea mari temeri. Trăind mulţi ani în preajma operei sale, am ajuns să mă conving de două lucruri. Că nici o redactare nu i se părea definitivă şi că, din ce a aşternut în scris în chip spontan, nu-l mai interesa cu vremea decât foarte puţin, până la a nu-şi mai aduce aminte, ca pierdut într-un labirint. Să fi trăit un veac, e greu de nădăjduit că şi-ar fi publicat opera şi uşor de crezut că ar fi sărăcit-o de mari biruinţe ale verbului poetic." [Creţia 1998: 260]. Mai mult: „Cum mulţi oameni cu bună judecată au înţeles, Eminescu este un poet dificil: nu prin adâncimea ideilor, cât prin densitatea expresiei, a imaginilor şi prin vraja pe care o produce melodia versurilor şi vraja sa personală care nu arareori te fură de la sens". De aici, din felul acesta de a înţelege lucrurile, decurge noua viziune a lui Petru Creţia asupra poetului. Aşa s-ar justifica şi o „citire" a poeziei lui prin modernizarea metodelor, invocaţi fiind Maurois, Bachelard, J.-P. Richard [Creţia 1998: 220], citire, interpretare pe care o propune el însuşi de câteva ori. Exemplară chiar în acest volum interpretarea, atât de succintă, în fond, făcută de el însuşi poemului *Memento Mori*.

De ce cred că e necesar să recitim periodic *Testamentul unui eminescolog*? Pentru că este o carte de căpătâi, angajantă şi tulburătoare, pentru iubitorii de poezie, pentru cunoscătorii şi îndrăgostiţii de Eminescu, pentru noi toţi, care mai avem nevoie de repere solide. În *încheierea* cărţii sale, Petru Creţia nu se lasă pradă, însă, nici unei iluzii. Căci ştie: „Evident, poate m-am lăsat pradă unor himere. Poate tot ce-am scris aici este doar ce rămâne, ca visare, cuiva care încheie o tradiţie rămasă neîncheiată şi destinată să rămână aşa. Poate cartea nu este decât o mare corabie cu pânze eşuată în nisipul unui ţărm sau pur şi simplu ancorată, cu velele strânse, într-un golf liniştit." [Creţia, 1998: 262].

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)

BIBLIOGRAFIE:

Creţia, 1991: Petru Creţia (ed.), „Un nou dar al manuscriselor eminesciene", în „Manuscriptum", nr. 1 (82), *Număr special Eminescu. Poezii inedite*, p.10-21.

Creţia, 1998: Petru Creţia, *Testamentul unui eminescolog*, Bucureşti, Humanitas.

Creţia, 2009: Mihaela Helms în dialog cu Petru Creţia, „O luptă şi pierdută, şi câştigată", în „Contemporanul. Ideea europeană", anul XX, nr. 6 (687), p. 18-19.

Eminescu 1994: Mihai Eminescu, *Constelaţia Luceafărului. Sonetele. Scrisorile*, editate şi comentate de Petru Creţia, Bucureşti, Humanitas.

BDD-A30730 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:27 UTC)